

DOCTRINA DE LA INTEL·LIGÈNCIA
PRIMERA PART
CURS DE DIALÈCTICA

PRIMERA LLIÇO

Propòsit

Senyors, som reunits aquí, vosaltres per entendre parlar, jo per parlar de filosofia. Però aquesta atribució d'una tasca diversa, a vosaltres i a mi, és sens dubte en aquest moment tota circumstancial i, vistes les coses atentament, ben illusòria. Sabrem aviat com la font filosòfica per excel·lència és el diàleg; com no hi ha pensament sense diàleg íntim; com Diàleg i Dialèctica, ja emparentats estretament per l'etimologia, s'enllacen més decisivament encara, dins la teoria profunda. Qui no advertirà, compte hagut d'això, la vanitat de qualsevulla distinció retallada, entre el dissertador i l'oient? Si nosaltres, amb les nostres reunions, vinguéssim a assolir aquell èxit que el nostre desig ambiciona; si nous aspectes de la veritat s'obrissin a nosaltres i poguéssim lúcidament penetrar en el fons dels problemes i fóssim prou sortosos per arrencar-ne solucions suficients i aquestes solucions s'enllacessin elles amb elles fins a formar un travat conjunt, que oferís, en els seus orde i harmonia, alguna penyora de solidesa, això fóra senyal que, amb el grat seguici de les nostres vetlles estudioses i amistoses, alguna cosa de superior era vinguda a habitar en nosaltres i a manifestar-se en nosaltres; alguna cosa distinta en veritat de la meva ment, i també de la vostra i àdhuc de la suma de les nostres ments aplegades; més aviat multiplicació d'elles; activa, enlairadora síntesi d'elles; — ment colectiva, que en aquest cas, i únicament en aquest cas, mereixerà el nom d'Esperit.

Del Diàleg

Venim aquí a pensar, i monologar no és pensar. La lliçó de la presència, la del front atent o de les celles juntes, la del llavi irònic o de l'àgil flameta dels ulls, rébi-la jo, si més no, de vosaltres, tant com vosaltres de mi la lliçó de la veu doctora. No fou altra, en rigor, la més gran de les invencions socràtiques, que la d'aquesta necessitat de la col·laboració, diria de la

complicitat, en les ànimes, perquè qualsevulla d'elles pugui avançar una passa en el camí del ver. Així coneixem la filosofia de Sòcrates sota l'aspecte de converses. I cal encara no donar a l'oblit que l'estreta comunitat entre els interlocutors hagué de produir-se, en els diàlegs originals, d'una manera més íntima, més lliure, més equiparada, que no pas aquella que trobem en els testimonis literaris, obra de deixebles a la fi, sistemàtica, fruit de la redacció. El mateix podria observar-se — i nosaltres havem ja invitat a remarcar-la algun cop — en altre exemple de converses, clàssic en la història universal del pensament, en les hagudes entre Goethe, quan els anys darrers de la seva vida, i el seu amic Eckermann, qui piadosament les recollí. Potser, a través de certes edicions castigades i de les versions més conegudes, fórem temptats a creure molt reduïda la part d'Eckermann, limitada a insinuar temes, proposar dubtes, recollir doctrines o anècdotes. Qui, emperò, si hi pensa, no caurà en sospita, àdhuc abans de la coneixença directa dels textos genuïns, que un home com Goethe, sempre vivacíssim, tan ric i despert en la insaciable curiositat, un home qui als vuitanta anys de la seva vida va apendre encara goludament l'idioma persa, i que xifrà el superior luxe de la seva situació olímpica a formar entorn seu una espècie de ministeri de conversació, per ésser informat de tota cosa nova, en les ciències, en les arts o en la vida, es pogués produir, ni solament pervingut a extremes autoritat i vellesa, en funció de pensament dogmàtic? De fet, la part d'Eckermann, en les colleccions pristines, i, més encara, en la realitat històrica, era força més gran. No oïdor i recollidor simplement, sinó col·laborador veritable. No mirall de Narcís, sinó úter obert a la semença de Júpiter.

Diàleg, Pensament, Cultura

Ni cal la dualitat de veus, si atenem bé a l'essència de la qüestió, perquè el diàleg es produeixi. Diàleg hi ha quan, de qualsevulla manera, un autor pren compte del pensament aliè i al seu l'incorpora, o bé n'estableix, sigui com sigui, l'oposició o el contrast. Diàleg hi ha en la referència, en l'allusió, en la cita, en la història del tema, en el report de text, en la discussió, en la refutació. Diàleg hi ha quan, dins un llibre, per exemple, aquell qui estableix una tesi i la sustenta en preveu les objeccions possibles i anticipadament en mesura l'abast, en lleva la força, en treu la malícia, en destrueix o redueix l'eficàcia. Formes d'un ample diàleg hi ha igualment en totes les institucions del viure científic universal, en l'erudició, que detingudament analitza les opinions antigues; en la informació, que ràpidament en comunica les noves; en tota revista o repertori i no cal dir si en qualsevulla Congrés o Acadèmia. Si el veritable pensament necessita del diàleg, podem afegir que la cultura és, en substància, el mateix diàleg. I ja s'ha dit com la dualitat ha d'entrar en les mateixes llei i norma d'un Curs com aquest i en el resultat que se n'espera. La doctrina que en ell s'exposi, avui per avui no es redacta; que val tant com dir que, avui per avui no és tal doctrina. Ho esdevindrà tal volta demà; i llavors això serà fet, senyors, sobre les vos-

tres notes, si amicalment voleu cedir-me-les, i venint la doctrina a resultar filla també d'elles. Ara és una investigació més que res, una obertura de camí, un assenyalament d'horitzó; i ultra això potser — si volem pensar en les circumstàncies que avui situen el conreu de la pura especulació dins un país com el nostre, — una invitació al treball, animada per la joia d'entendre parlar novament la Raó, després d'un silenci de sis segles, en la llengua de Ramon Lull.

*Escepticisme
Positivisme*

Mes, aquesta tasca filosòfica per la qual som aquí reunits ara, no serà una cosa pròpia sí, dels dies de Ramon Lull, impròpia i anacrònica en els nostres? Val la pena d'aplegar-se avui per estudiar filosofia, de donar a la filosofia, vetlles, passió i esforç? — Un impuls massa natural i massa constant en l'home, perquè puguem desconsideradament negligir-lo, ha volgut negar de tot temps la possibilitat del saber filosòfic, ha insistit més encara, en temps immediatament anteriors al nostre, a mostrar-ne l'engany i l'esterilitat. I no tenim dret a invocar avui contra aquelles doctrines el fet de la seva inactualitat o descrèdit en el món de la cultura: pensem que ara som nosaltres els residenciats, no elles. Hi ha hagut tothora escèptics, àdhuc quan cap nom gloriós d'escèptic no imperava en el teatre universal de les idees. Hi ha hagut tothora positivistes, àdhuc abans que el terme fos inventat i establert i afinats els corresponents instruments d'atac i de crítica. Sempre ha existit el dubte sobre la possibilitat d'assolir la veritat en qualsevulla ordre de coneixement, i la malfiança sobre els nostres instruments de conèixer; i sempre s'ha presentat, al costat d'això, la tesi més restringida i humil, menys pessimista, però no menys contrària a les ambicions millors de la intelligència, d'una necessitat de reduir el nostre saber a la suma procurada per aquells resultats de les ciències particulars, que directament o indirectament els sentits controlen o que estableix la raó, en deducció conceptual de les observacions d'aquests mateixos sentits. Escepticisme i positivisme, igualment que altres formes, no tan constants o no tan generalitzades de pessimisme intel·lectual, són, com dèiem, posicions teòriques prou interessants perquè sigui deure nostre donar a elles, més endavant — de seguida, — un poc d'atenció especulativa i polèmica. Però a l'amplitud i a la modèstia tot a l'ensem del nostre objecte d'ara, a la justificació peremptòria del nostre dret a trobar-nos aquí per reflexionar sobre problemes universals, basta per l'instant pendre en compte que aquelles posicions, escepticisme, positivisme *signifiquen posicions teòriques també, és a dir, cada una d'elles, una teoria.* Per connaturals a certes tendències o a certs hàbits de la ment humana que elles siguin, ningú no pretindrà que elles es presentin a la nostra raó amb aquella llum d'immediata evidència, excusadora de qualsevulla demostració i fins de la necessitat de discurs. Necessitades, doncs, de discurs o demostració, l'adopció de les conseqüències lligades a la tesi de l'escepticisme o del positivisme o de qualsevulla altra acti-

tud de pessimisme intel·lectual, depèn de l'estudi d'un cos de doctrina, *reduït*, si es vol, però *successiu*; comportant un articulad de principis, en l'orde dels quals tenim dret a exigir un enllaç de coherència, tant com, en l'abast del conjunt, un copsament de totalitat. Éscepticisme i positivisme no seran vers, si les proposicions en què exteriorment es desenrotllen no s'uneixen legítimament les unes amb les altres, de manera que el nostre examen judiciari satisfactòria, o bé si resta, fora d'elles, la possibilitat d'altres proposicions sobre el mateix assumpte, no incloses en l'extensió, en cada cas, de l'afirmació o de la negació respectiva. Jo puc dir que Pausànias s'enganya o que Plotí no mereix crèdit; i no seré pas, en dir això, un escèptic o un positivista. Jo puc afegir que tots els testimonis del món són falsos i que tots els filòsofs del món deliren, i continuaré no essent un escèptic o un positivista encara. Només seré un escèptic o un positivista quan estableixi i provi de demostrar, amb sengles seguicis de proposicions congruents, que el testimoni humà ha d'ésser *necessàriament* tarat d'error, que la filosofia humana ha d'ésser *necessàriament* vanitat i somni. Però, en dir i mostrar això, jo presentaré cada vegada una tesi universal, organitzada en un discurs coherent; i una tesi universal, organitzada en un discurs coherent, és, en el sentit que ara donem al mot i que convé al nostre designi actual, *una filosofia*. En dir això seré, doncs, a la meua fàisó, i dins la meua particular actitud, un filòsof. Aquesta fàisó i actitud meves podran acceptar-se o refusar-se: el refús serà filosofia, l'acceptació, filosofia també. El pensament de l'home viu en la coherència i en la universalitat com son cos en l'aire. Demostrarem la procedència de la filosofia o la oportunitat de la respiració? Podem fer-ho, però estem autoritzats a prescindir de fer-ho. El dret d'aquestes grans funcions normals a l'existència resta establert, només amb establir la seva inevitabilitat. I, com en el respirar, en el fer filosofia, no podem sortir d'una de les dues maneres que, des de Molière i el seu Monsieur Jordain ençà, hom coneix de parlar en prosa.

*La Filosofia
com espe-
cialitat*

Filosofem, sabent-ho o sense saber-ho. Constatat això, avancem encara un pas en la consideració de les maneres de filosofar. Hi ha, dins el filosofar sabent-ho, la possibilitat de filosofar *especialment*. Hi ha llibres de filosofia, homes que els escriuen, d'altres qui els estudien o llegeixen. Coneixem el fet; havem, però, pensat en la seva valor? És com si, en matèria de respiració, observéssim que es formen grups d'homes que, no contents amb respirar i amb saber que respiren, ni satisfets tan sols d'analitzar la respiració i arribar a conèixer-ne els elements, es donessin gimnàsticament, sistemàticament, a practicar i a fer d'aquesta gimnàstica i sistema, un ideal, un tema de propaganda, una virtut, una professió. L'exemple no és purament convencional: velles sectes religioses, modernes escoles higièniques s'han donat talment al cultiu i perfecció del respir... I això ja és més greu. Respir o filosofia, tot i essent funcions normals humanes, podrien constituir un mal,

un mal inevitable, però del qual convingués castigar-ne l'arrel o limitar-ne l'extensió. No és la generació, funció normal, necessitat humana també? Però l'Ascetisme es revolta contra el seu imperi i contra l'extensió dels seus efectes. Cal pensar si escèptics i positivistes no són o no podrien ésser uns ascètics del pensament; la seva posició llavors vindria a significar, no una negació de la filosofia, sinó una depreciació de la filosofia, i a xifrar-se, no en allò que, dins aquesta, anomenem tècnicament un judici d'existència, sinó en un judici, de valor. Revenint a l'afer nostre, les nostres reunions, el dret de les nostres reunions aquí, vindrien a ésser discutits, no per raó de vanitat, sinó per raó d'immoralitat. Ens dirien, en lloc d'innocents anacrònics, malfactors i reaccionaris... Deixem estar ara, si us plau, la consideració de si aquest canvi vindria a acréixer a o minvar la mortificació del nostre amor propi... Però ens importa de no desconèixer el conflicte nou que representaria el nou tema d'atac; ni podem amagar el destorb que en el fil del nostre raonar significa la sorpresa de trobar-nos amb *un preu* allí on veníem discutint *un existir*, ni voldríem infirmar massa desconsideradament una tàctica de què puc ja anunciar-vos que ens servirem en ocasió definitiva nosaltres mateixos, per discutir les tesis modernes relatives als problemes de l'inconscient i de la realitat irracional. Aquella objecció no pot ésser segurament esvaïda, sense una consideració més estreta de l'objecte que proposem al nostre estudiós exercici. Aquella vaga coneixença que permetia per un instant resoldre la qüestió de si la filosofia existeix, ja no ens donaria prou elements per decidir sobre la valor de la filosofia. Els anatomistes coneixen i afirmen l'existència de l'òrgan melsa en el cos del mamífer; els fisiòlegs només en sospiten la funció; els biòlegs n'ignoren la utilitat. Bastarà pendre per filosofia tot discurs de raó, coherent i universal, per descobrir la Filosofia com a necessària; cal, en forma més o menys precisa, una definició dels caràcters de la mateixa, per tenir dret a qualificar-la d'excel·lent.

*Recerca d'una
definició*

Autors famosos han preceptuat que en l'estudi ingenu de qualsevulla disciplina la definició de son objecte hauria d'ésser la última paraula que es pronunciés, no la primera. És això el nostre entendre — i sobre el punt havem d'insistir detingudament més tard — deixar-se illudir per les aparències i oblidar massa l'inici del Quart Evangeli, la fórmula del qual és lícit tal volta substituir quan, la nit de Pasqua granada, hom surt a fer joiosament la revetlla; no quan, de tornada al laboratori, hom es deté a reflexionar i tractar lúcidament de problemes teòrics. En el principi de tot, era el Logos; en el principi d'un departament del saber qualsevulla, hi ha sempre una definició, palesa o bé amagada. Ara, que si el verb del principi era, a la vegada que verb, impuls i acció, la definició inicial d'una ciència és lícit i segurament desitjable que sigui una definició complicada amb un experiment. La bona fe d'aquest en perdrà, sens dubte: no importa, ja el controlarem de seguida. La precisió d'aquella deixarà, és clar, d'ésser rigorosa:

no importa, ja la purificarem més tard. Experiments ben imparcials, definicions del tot exactes, no cal esperar que puguin trobar-se fins ben endinsat el cos d'un orde de saber. La definició-experiment de l'hora primera, el pas que és il·luminació, la contemplació que és impuls, la idea que és força a la vegada, ha de pagar precisament a preu de la seva puresa el privilegi de la seva fecunditat. Una humanitat ja madura i estable i civil s'honorarà amb Lucrècia o amb Hipàtia ; però ningú va somniar amb exigir tant de perfecció en l'anumbílica Eva i en la primera generació de les seves filles. Esguardem, doncs, amb una igual indulgència les definicions inicials dogmàtiques, pròpies del vell règim en el saber, i les recerques d'intuïcions fonamentals, cares a la pedagogia nova i que autors d'escola o de tradició empirista, anglesos i americans en els millors exemples, gusten d'inserir al principi de les més severes exposicions especulatives ; cal esguardar-les amb una igual indulgència, sovint amb fort interès i estima, però mai no confondre's sobre la seva evidència o innocència aparents ; tan enganyós és l'aspecte de seguretat de les primeres, com l'aspecte d'experimentabilitat de les últimes ; ni aquelles exclouen el problema previ per l'agut, ni aquestes l'endevinació d'una idea preconcebuda per a l'experimentat i el despert.

*La Filosofia
com Enciclo-
pèdia i la Fi-
losofia com
Dialèctica*

Declarat això, podem ja sense escrúpols, proposar-nos un exercici intuïtiu, una experiència més o menys convencionalment desproveïda de prejudici per escatir, en recerca d'una definició, no definitiva encara, però que satisfaci les nostres exigències teòriques i polèmiques de l'instant, la noció de la Filosofia, o, si no arribéssim a tant, una orientació sobre els caràcters de la mateixa. Suposem que som encarregats de distribuir els volums d'una llibreria en armaris preparats a l'efecte, cada un dels quals correspon a un dels membres d'una sistemàtica distribució de les ciències i les arts. També aquí podem dir que l'exemple no és imaginari ni estrany solament a la nostra experiència directa ; molts de vosaltres, senyors, sabeu com aquell qui us parla avui, era, fa uns anys, en tasca d'això, a les albes del nostre Institut, quan els prestatges es trobaven buits, i els fons de llibres inicials, en el desordre de la donació o de la compra... Continuem suposant que un dels membres d'aquella classificació és la *Filosofia*, amb un lloc que li és destinat a part i paral·lel al lloc destinat a la Religió, al destinat a les Belles Arts, als destinats a les ciències físiques, a les ciències naturals, a les ciències històriques... D'una banda hi ha el moble preparat ; al costat d'això es presenten al nostre abast les obres dels antics i dels moderns clàssics dins la història del pensament ; heu's aquí Plató i Aristòtil ; heu's aquí Kant i Heribert Spencer... Una distinció s'imposarà de seguida al nostre esperit. Veurem de seguida com hi ha alguns entre aquests autors que se'ns presenten amb un conjunt de treballs que, si els suposem repartits en els corresponents volums, ens donaran dues solucions possibles per a l'ordenació bibliocotòmica : o bé reunir-los tots ells en l'armari preparat per a la Filosofia ; o bé distribuir-los

cada un en l'armari corresponent al seu assumpte: el de biologia, en el lloc de les ciències naturals; el de política, en el lloc de les ciències socials. Aristòtil és, ja ho sabem, un autor així; Heribert Spencer també. — Però heu's aquí altra classe d'autors; amb ells, de les dues enunciades solucions, una sola és possible. Examinades les obres llurs i per lluny que volguéssim conduir la seva distribució en parts; per més que, prescindint de la material disposició en volums, prenguéssim porcions més petites, plec d'impressió, o, més fina i menys materialment encara, seccions, capítols, paràgrafs, no podríem de cap manera esparpillar la doctrina en ells continguda en els armaris de les ciències particulars; caldria sempre reservar-les a un lloc, al lloc de la Filosofia. Quin altre fóra possible als *Diàlegs* de Plató, i àdhuc a la seva mateixa *República*, que tan sols molt forçadament i a títol de document històric, trobaria proporció en els prestatges de les ciències socials? I l'obra de Kant, ¿per què pot ésser presa (vulguem oblidar ara opuscles de caràcter didàctic o estranys a son *corpus* substantiu) sinó únicament per obra de filosofia?... Ens trobem, doncs, en presència tot seguit de dos grups, no dotats, és clar, de límits fixos, però sí de suficientment discernible caracterització. Ens trobem, de nou, els qui, a la manera d'Aristòtil i Spencer, podrien ésser amb justícia anomenats, tant com filòsofs, biòlegs o metereòlegs, economistes o pedagogs; i, al costat d'això, amb un altre grup, en el qual havem afirmat que Plató i Kant figuren, qui podran ésser anomenats filòsofs únicament. I aquesta diversitat d'extensió qualificativa correspon a una diversitat de fons, a una diversitat de fàisó d'entendre la matèria comuna. Ve això de que un Aristòtil o un Spencer consideren la Filosofia com una *Enciclopèdia* o una *Síntesi*, mentre que Plató o un Kant prenen la Filosofia com un *orde de coneixement distint*.

Crítica d'aquella distinció

Es una ben grollera classificació aquesta que havem fet; i, certament, jo no m'hauria arriscat a establir-la davant un auditori menys esclarit, de por a, com sol dir-se, ésser massa literalment pres per la paraula. Ja, només amb suscitar els noms de Plató o de Kant, exemples ben clàssics i ben característics no obstant, havem hagut de salvar alguns incisos de restricció; igualment just hauria estat establir-los en nomenar, en oposició a ells, Aristòtil o Spencer. Ni és lícit tampoc oblidar el fet de l'existència d'autors — testimonis, Descartes o Leibniz, — que tot i prenent la filosofia, no com a saber sintètic, sinó com orde de coneixement ben distint, han — ultra això i per escriure, — no incoherent amb això, però sí independent d'això, — excellit en el conreu de les diferents ciències particulars. El fet de poder qualificar Descartes de físic o Leibniz de jurista, no vol dir que la seva concepció formal sobre l'autonomia del saber filosòfic no sigui la mateixa de Plató o de Kant; físic o jurista són en aquest cas determinacions contingents anàlogues a les que recordem quan diem que Spinoza fou opticià o que Sòcrates havia estat escultor. Ningú altrament més persuadit de l'existència

d'un coneixement filosòfic a part que Goethe, qui no va escriure cap obra especial de Filosofia; ningú, en canvi, més filòsof que August Comte qui posà tot l'esforç a predicar que la metafísica no existeix, que només tenen dret a honesta existència dins la cultura les ciències particulars, que ell anomenà positives. El *Curs de Filosofia positiva* d'aquest autor, a on tant les ciències particulars són citades i estudiades, i com el circumstancial bibliotecari del nostre exemple, per bona voluntat que posés en un pacient seguici d'interiors dicotomies, podria allunyar-lo de l'armari filosòfic, per repartir-lo entre els armaris de les ciències? Moltes dificultats, moltes absurditats es presentarien en càstig al seguidor massa atordit de la nostra massa fàcil caracterització. Però el que a nosaltres importava, i això resta ben fixat amb l'exemple, era guanyar coneixença de la possibilitat d'una doble interpretació radical sobre l'objecte propi de la Filosofia; era precisar que, al costat de la concepció de la mateixa com a saber sintètic, una altra versió ha existit i existeix, una versió més pròpia, més característica, que veu en aquella un orde de saber distint entre les ciències, o potser distint de la ciència. Ens resta ara abans de seguir avant, i d'entrar en el detall de la delicada qüestió que aquesta distinció darrera suscita, indicar, com a qüestió de tecnicisme — en què tenim llibertat de denominacions, — que d'ara endavant el mot Filosofia serà pres per nosaltres únicament en la segona accepció, en la d'orde de saber a part; i que farem llavors sinònims — segons una tradició molt elevada, al sentit de la qual ja havem alludit de bell començar, i desenrotllarem ben tost, — *Filosofia i Dialèctica*. Donem ja per assegurat, en arribar aquest punt de la nostra investigació, que hi ha un orde i manera de coneixement, cultivat en la història del pensament per alguns bells esperits als quals la humanitat creu deure de consagrar alguna glòria; orde de coneixement i de treball, que responent a una necessitat d'abast general i d'interior coherència, reconeguda com a constant a la ment humana, no és precisament va ni enganyós, encara que restés reduït als límits estrets del desenrotllament d'una ràpida i pessimista doctrina d'escepticisme o de positivisme. *Pirron és un dialèctic; August Comte és, sempre en el sentit que nosaltres donem al mot, un dialèctic*; i bé sembla que el mínim de dialèctica amb què la humanitat pugui passar-se és la dialèctica d'August Comte o de Pirron.

Funcions possibles d'una Dialèctica

Al punt que ha arribat la nostra recerca, la qüestió de l'existència precisa de la Filosofia, prèvia a la de la seva valor, resta, doncs, posada així: O bé hi ha una ciència anomenada Dialèctica o Filosofia, o bé hi ha un orde de coneixement, la Dialèctica o Filosofia, no solament distint de totes les ciències, sinó distint de la ciència. Abans de resoldre, examinem hipotèticament en què podria ocupar-se una Dialèctica constituïda segons la segona solució. — Un primer tema d'activitat es presenta a la consideració tot seguit, com efecte de la irremeiable limitació dels resultats de la ciència. No és solament que la ciència ens doni productes incomplets, respostes massa

parcials als enigmes que la ment humana li posa : és, demés, que aquest resultat, aquests productes són sovint entre ells contradictoris. La termodinàmica és regida per un principi contrari al de la mecànica, de la qual hauria d'ésser un cas particular tan sols ; la física dels elèctrons necessita de postulats adversos als de la física general ; la teoria de l'aberració de la llum i l'experiment anomenat de Michelson només a preu d'admetre ardides hipòtesis sabrien conciliar-se. Donat això, ¿com no aspirar, si més no en un pur desig, a una forma de saber que, menys segura tal vegada en el detall, perllongui les conclusions de les ciències, vagi més lluny que elles, en resoldre les dificultats de l'encarament? Sense un saber així, sense un saber que vagi més lluny que el de la natura o que precedeixi al coneixement d'ella, sense una *Metafísica*, o si es vol, una *Protofísica*, ¿com concedir superior instància a una ciència particular damunt una altra ciència particular ; com resoldre de l'oposició entre dos principis, dues teories, dues dades, cada una de les quals restarà sense jurisdicció damunt l'altra pel fet de la seva pròpia immanència dins els límits d'una ciència particular? Un Plató o un Hegel, en la seva recerca de l'Absolut, no responen a una altra cosa que a la dificultat autèntica de la ment d'acceptar la contingència i l'oposició com a reals. — Un segon tema d'activitat vindria del fet que cap ciència particular no comprèn dins ella ni la legitimació radical i ingènua dels seus primers principis ni justificació de la validesa dels seus instruments de coneixement. Aquells primers principis, en efecte, o bé es pendran d'altra ciència ; o bé es suposaran evidents ; o bé s'establiran com a convencionals. El primer cas reula el problema, no l'anulla ; el segon, suposa una doctrina precientífica sobre la valor de la mateixa evidència ; el tercer cas, fent la ciència tota arbitrària i formal, implica la necessitat de cercar en altre lloc els principis rectors de la pràctica i de la conducta ; i llavors aquest altre lloc, o bé serà una altra ciència, i el procés de les tres dificultats sense solució es repetirà simètricament ; o bé serà un orde de coneixement distint de la ciència, i aleshores la necessitat del mateix resta amb això sol demostrada. En l'un com en l'altre cas, una nova funció dialèctica és concebible, destinada a l'estudi dels fonaments de la ciència, dels seus instruments, dels seus mètodes. La Dialèctica rep sovint en aquests aspectes els noms especials de *Gnoseologia* i d'*Epistemologia* ; i la tendència a què corresponen rep la designació general de *Crítica*. En la Biblioteca del nostre exemple apareixerien de seguida els autors caracteritzats en això ; apareixerien un Kant, un Poincaré (encara algú, aquest últim, al qual no caldria aplicar massa lleugerament aquella fàcil classificació preventiva sobre les diferents menes de filòsofs)... — Heu's aquí dos tipus de funció, doncs, que la mateixa constitució i organització de les ciències reclama d'un orde de saber que no és pas la ciència. — Però altra funció anem a pendre en compte, encara més peremptòriament demanada. Si la ciència hagués de restar simplement *contemplada* i mai no calgués que fos *viscuda*, podríem encara comprendre una ment humana tan

viciosa o tan humil, qui es resignés a la seva incongruència, qui es resignés a la seva pura convencionalitat, prenent aquella com un joc, en què el plaer trobat excusa tota manca d'altra vàlua. Així i tot a mi se'm faria difícil d'entendre com un conjunt purament formal i a la vegada incoherent, pogués proporcionar cap faisó de plaer; però en fi, no es tracta aquí de preferències personals; ni som encara en temps, en l'hora d'aquesta primera lliçó de Dialèctica, de pretendre donar normes estètiques objectives. Però la qüestió està en la necessitat peremptòria que la ciència sia per l'home viscuda, no contemplada solament; és que sobre els nostres coneixements han inevitablement de regular-se les aplicacions que el treball comporta, les tries contínues i decisives que integren l'ordit de la nostra vida moral. I ve llavors l'observació que les conclusions de la ciència no poden mai ésser portades literalment, rígidament a la vida; que encara que poguessin ésser-ho, resten sempre insuficients per allò que la vida reclama; que la vida incessantment invalida la ciència encara que no fos d'altra manera que mostrant la revisió i l'esmena que la ciència d'avui aporta a la ciència d'ahir i vaticinant que igual sort haurà de córrer la ciència d'avui als ulls de la ciència de demà. Llavors, fins i renunciant i tot a tota altra formulació que no sigui la formulació científica; com fer ja aquesta amb accent d'imposició? Com erigir la ciència en dogma i no reconèixer que la ignorància, el dubte, la vacil·lació, la ironia, han de trobar-se, no solament en els seus límits i fronteres, sinó en l'interior mateix dels seus territoris més pacífics i ben establerts? Com enunciar ja aquestes formulacions amb el mateix *accent* que abans, amb la seguretat mateixa, amb pretensió a la mateixa valor apodíctica? Perllongant les adquisicions de la ciència o sense perllongar-les; resolent les seves interiors contradiccions o deixant-les subsistir; controlant o sense controlar d'una manera metòdica la solidesa del seus fonaments; contrastada o no l'eficàcia de la seva panòplia, sempre restaria, a part de la ciència, per damunt la ciència, una actitud d'esperit, una actitud, tota pràctica si es vol, que sense desconèixer els resultats de la ciència, sense rompre amb ells ni oblidar-los, sense que li sigui possible, tal volta, oposar als resultats de la ciència altres resultats, curaria, però, de mitigar aquests, de fer-los més flexibles, de voltar-los, en enunciar-los, d'un nimbus de dubte que no exclogui en cap cas la possibilitat, àdhuc mínima, de la posterior contradicció. Aquesta actitud que, en el llenguatge de l'Escola, i per oposar-la a la pretensió dogmàtica i *apodíctica*, anomenem actitud *assertòria* en el saber, i amb preferència encara a això, (en adopció d'un mot literari, que uneix a tots els aventatges tècnics que hi hauria lloc a demanar-li tots els prestigis històrics que se li podria desitjar), actitud *irònica*, constitueix ja per ella sola una funció de la filosofia, una filosofia. Fóra almenys una música, si no hagués vingut a formular-se en una doctrina, ja avui. La trobaríem en la pràctica, si cap llibre no vingués a constituir-la. Us l'ensenyaria l'experiència, el consell, l'instint, el gust, el treball, el joc, el carrer, la casa, l'ofici, la malaltia, la passió, la vida i la mort, encara que jo, per altre camí, no vingués a ensenyar-la.

Metafísica i recerca de l'absolut; crítica i control de la solidesa sobre la ciència; ironia i adaptació de la ciència a la vida... tres funcions que no volíem preveure sinó com a hipotètiques, però que, tot fent camí, havem vingut a reconèixer com a necessàries; tres funcions amb la satisfacció de les quals ha de constituir-se la Dialèctica sens dubte com un orde de coneixement distint de la ciència, de totes i cada una de les ciències particulars. L'afirmació d'un orde de coneixement distint de la ciència es dibuixa així. La causa d'una Dialèctica independent i inequparable a qualsevulla de les ciències populars sembla guanyada... Però jo no voldria que vosaltres prenguéssiu això encara per una demostració suficient. Més: aspiraria que des d'ara restéssim entesos sobre que, en el treball filosòfic, les demostracions no es produeixen talment, per acumulació mecànica d'elements de determinació lògica, com per acumulació de pes la inclinació d'una balança, sino per suscitació simpàtica de forces decisives interiors; de la mateixa manera que després d'una tasca de consell activa, es produeix la resolució moral del baró just; i mai de fora a dins, per imposició; sinó de dins a fora, per creació i projecció del propi esperit de cadascú, o si voleu, de l'Esperit *en cadascú*, i *mai en moment del temps assignable*, sinó per treball successiu, interminable tal volta; mai per *convicció*, sempre per *persuasió*. Demostrar l'existència autònoma d'un saber filosòfic no era, senyors, per molt que en alguns moments haja pogut semblar-ho, l'objecte especial de la nostra conversa d'avui: és l'objecte, en rigor, de totes les nostres converses a venir; i els arguments d'una victoriosa demosttració hauran de cercar-se en totes i cada una d'elles; i en tots i en cada un dels seus temes i en totes i en cada una de les seves insinuacions. Un element que manqués a aquest deure i tota feina anterior fallaria. De res no ens serviria que avui convencéssim el dissident, sobre la insuficiència inicial i terminal del saber científic, si, demés, en estudiar els elements del pensar, no ens sabíem trobar d'altra mena que els qui la ciència coneix i utilitza; o si, tot seguit, encara que trobéssim elements lliures, havíem d'esterilitzar el seu joc per la subjecció als mateixos principis lògics propis de la ciència, com són el principi de contradicció i el de la raó suficient; o bé, si més tard, àdhuc havent descobert per a la filosofia principis independents i més flexibles, neguéssim al producte creat per l'aplicació d'aquests principis sobre aquells elements, la possibilitat d'organitzar-se en saber sistemàtic, dins un fracàs anàleg al que nosaltres creiem descobrir en la particular temptativa contemporània que rep el nom de *Fenomenologia*... — De res no ens serviria; però, dins cadascú de nosaltres estic segur que la inclinació existeix a un optimisme que ens permet de creure que aquelles fallides no s'esdevindran; i que semblant optimisme previ és la raó de la presència de cadascú, si és que no ho fos una persuasió ja guanyada, garantida per anteriors experiències... Mentrestant, per la reunió d'avui, el problema és posat en els seus termes concrets, dibuixada i ja dotada d'un principi de fermança la solució: aprenem l'existència autònoma del coneixement filosòfic i la d'uns objectes a què únicament ell pot servir.

*Valor possible
de la Dialèctica*

A constatacions del tot anàlogues som portats respecte de l'altre problema declarat seqüència d'aquest, el de la valor d'aquest nou orde de coneixement. Només amb la consideració del preu de la tasca que li havem trobat, de conciliar la ciència amb la vida, ja n'hi havia prou perquè féssim de l'exercici de la Dialèctica empresa plena de virtut. Però també aquí la coherència amb tot allò que vindrà segurament a assentar-se amb el desenrotllament de la nostra recerca i l'establiment dels seus fruits, ens imposa de deixar el problema obert, posat en bon camí però no pas conduït a terme, i d'esperar que la visió progressivament més clara d'una excel·lència i per ventura un entusiasme per ella i devoció, vinguin a trobar-se a coronament de la tasca de cada dia, i essent-ne el premi i guany. Bona és la filosofia, direm llavors, com hom diu bo el vi, no veient-lo darrera la marca del flascó, ni solament darrera la transparència del beire; sinó en la puntual dolçor del tast i en la calor i l'alegria de les entranyes.

EUGENI D'ORS

Institut de Ciències, Barcelona.